

Pro & Contra de direct gekozen burgemeester (2)

Leve de fopburgemeester!

JAN-JAAP VAN DEN BERG

Je kunt — even los van wat je van de gekozen burgemeester vindt — bewondering hebben voor de voortvarendheid van Thom de Graaf en zijn D66. Eind september bracht De Graaf een uitgebreide 'hoofdlijnennotitie' naar buiten en hij wist dit stuk warempel nog snel door het kabinet te loodsen ook. Vervolgens maakte D66-leider Dittrich aan de mopperaars binnen de coalitiegenoten CDA en VVD duidelijk dat het D66 echt menens is: de gekozen burgemeester zal er deze kabinetsperiode moeten komen.

Het debat over de gekozen burgemeester is met dit alles in een stroomversnelling geraakt. De PvdA is er merkbaar door overdonderd. Welke positie nu te kiezen? Partijleider Wouter Bos heeft tijdens het CLB-festival in Tilburg verkondigd dat ook hij inmiddels voorstander is van een rechtstreeks door de bevolking gekozen burgemeester, al liet hij bewust nog open wat voor soort burgemeester dat dan moest zijn, en hoe die precies gekozen moet gaan worden. Met deze ommezwaai (het verkiezingsmanifest sprak nog van een door de raad gekozen burgemeester) zal binnen de PvdA bepaald niet iedereen in zijn nopjes zijn. Onze partij is gepokt en gemazeld met een sterke bestuurlijke traditie en telt alleen daarom al de nodige verdedigers van het bestaande representatieve stelsel. Daarnaast heerst in sociaal-democratische kring een zekere intuïtieve angst voor zowel sterk leiderschap als voor de blote volkswil. 'We zijn een land van voorzitters, niet van leiders', zo hoorde ik PvdA-prominent Van Kemenade onlangs opmerken.

Over de auteur Jan-Jaap van den Berg is secretaris van het Centrum voor Lokaal Bestuur van de PvdA

De door Wouter Bos ingezette koerswijziging inzake de gekozen burgemeester is echter even onvermijdelijk als logisch. Alles bij het oude laten is geen optie, en ook de door de raad gekozen burgemeester is intussen een gepasseerd station. De grote dynamiek rond dit thema heeft ervoor gezorgd dat de PvdA simpelweg door het kabinet en door grote delen van CDA en VVD is gepasseerd. En dan ligt een dodelijke beeldvorming op de loer: de hippe PvdA van Wouter Bos die met de mannenbroeders van de SGP en andere behoudende krachten de vernieuwing van de lokale democratie afwijst.

Overdreven en oppervlakkig? Vast. Maar beeldvorming speelt ook in de argumentatie van Thom de Graaf zelf een cruciale rol. Het is een pijler onder zijn pleidooi voor een gekozen burgemeester. Want waarom is het eigenlijk nodig de burgemeester te gaan kiezen? Omdat, zo redeneert De Graaf, veel mensen nu al denken dat de burgermeester de baas van de stad is, wat natuurlijk aantoonbaar niet zo is. Daarom moet de werkelijkheid aan de onjuiste beeldvorming worden aangepast: maak de burgemeester zo sterk dat hij inderdaad die baas van de stad wordt die de mensen reeds voor ogen hebben.

Het is een wat merkwaardige redenering. Moeten we dan soms ook de Koningin meer macht gaan geven, omdat veel mensen denken dat Beatrix veel bedisselt?

Het 'upgraden' van de burgemeester lijkt bovendien op het vervangen van net het verkeerde onderdeel uit een haperende computer. Inderdaad wordt breed erkend dat de slagvaardigheid van de lokale politiek nog te wensen overlaat. Maar dan is het toch allereerst het matig functio-

81

Pro & Contra de direct gekozen burgemeester Jan-Jaap van den Berg *Leve de fopburgemeester!*

neren van de gemeenteraad waarop vervolgens het eerst wordt gewezen. Vandaar ook de invoering van het dualisme, al heeft dat tot op heden alleen maar gezorgd voor nog meer lokaal-bestuurlijke onduidelijkheid. Met de huidige positie van wethouders lijkt weinig mis, maar zij zullen bevoegdheden moeten overdragen aan de 'lokale regeringsleider' van De Graaf. Aan de zwakke positie van de raad besteedt diens hoofdlijnennotitie teleurstellend weinig woorden, al kunnen we nog wel de platitude lezen dat 'een sterke burgemeester een sterke raad vraagt'.

Dit gezegd zijnde, vind ik De Graafs notitie verder eigenlijk zo slecht nog niet. Grappig genoeg is het stuk door twee groepen PvdA-ers aangevallen, een curieus monsterverbond: allereerst vanzelfsprekend door degenen die aan de bestaande benoemde burgemeester willen vasthouden, maar vervolgens ook door potentiële voorstanders, die echter vinden dat De Graaf niet ver genoeg gaat. Zij gaan uit van de redenering: 'als we toch een gekozen burgemeester krijgen, dan moet ie ook echt veel te vertellen hebben.' Ook Wouter Bos valt onder deze groep te scharen. Hij noemde de nieuwe burgemeester van De Graaf zelfs een 'fopburgemeester'. Verschillende manco's worden aangestipt die een slagvaardig functioneren van een dergelijke gekozen burgemeester zouden belemmeren. Zo kan hij zijn wethouders niet zelf ontslaan, maar slechts voor ontslag bij de raad voordragen. Ook wordt de Grondwet niet gewijzigd, zodat onduidelijk blijft wie nu aan het hoofd van de gemeente staat — de burgemeester of de raad. Het blijft wazig wie nu eigenlijk wie kan wegsturen wanneer er een patstelling tussen beide is ontstaan. Tenslotte lijkt de invoering van deze gekozen burgemeester gepaard te gaan met het wegsluizen van (een deel van) de zeggenschap over de politie, die traditioneel altijd bij de burgermeester ligt.

Nu bevat De Graafs stuk zeker de nodige losse eindjes — daarom is het ook een hoofdlijnennotitie, die uitgangspunten schetst en discussie los wil maken. Maar het gaat te ver om de gekozen burgemeester van De Graaf te typeren als een 'fopburgemeester' die zelfs nog minder te vertel-

len zou hebben dan de benoemde burgemeester van vandaag. Die is weliswaar belast met de handhaving van de openbare orde en veiligheid, maar heeft daarnaast niet meer speelruimte dan de wethouders hem willen gunnen en hij door zijn eigen persoonlijke gezag weet af te dwingen.

De Graaf voegt daar wel degelijk het nodige aan toe. Zo zal de nieuwe gekozen burgemeester als formateur de coalitievorming gaan leiden, zelf wethouderskandidaten aanzoeken en bevoegdheden ten aanzien van het lokale ambtenarenapparaat overgeheveld krijgen van de gemeentesecretaris. Ook kan hij in het college zelf voorstellen agenderen en concrete plannen op tafel leggen. Een intrigerende passage staat er vervolgens nog over de portefeuillevreiding binnen het college, waarvoor de burgemeester 'primair verantwoordelijk' wordt, en waarin hij tussentijds wijzigingen kan aanbrengen. Dit lijkt erop te wijzen dat een dergelijke burgemeester tevens het nodige naar zichzelf zal kunnen schuiven.

Tellen we dit alles bij elkaar op, dan is op zijn minst sprake van een fopburgemeester met flinke spierballen. Reden dus om De Graafs hoofdlijnennotitie positief te ontvangen, te bezien als een 'groeimodel' en daarom constructief mee te denken over de verdere uitwerking ervan. Waarbij we vanzelfsprekend mogen eisen dat het uiteindelijke wetsvoorstel transparant wordt en logisch in elkaar zal zitten. En het spreekt vanzelf dat het alleen een fiat verdient, als voldoende aannemelijk is dat het de lokale bestuurskracht en de betrokkenheid van burgers versterkt.

EEN VliegVELD IN ZEE?

Staatsrechtelijke scherpslijperij boeit mij minder, hoewel ik me best realiseer dat het zonder nieuwe Grondwetswijziging op papier onduidelijk blijft wie nu hoofd van de gemeente is, hoe conflicten tussen raad en burgemeester moeten worden opgelost, en hoe het nu formeel zit met het ontslaan van wethouders. Maar ik probeer me te verplaatsen in de toekomstige bestuurlijke praktijk. Dan lijkt het me toch moeilijk voorstel-

Pro & Contra de direct gekozen burgemeester Jan-Jaap van den Berg *Leve de fopburgemeester!*

baar dat door de burgemeester voor ontslag voorgedragen wethouders door de raad te handhaven zijn, en dat — als het echt misloopt — geen enkele interventiemogelijkheid voor provincie of Rijk aanwezig is.

Meer zorgen heb ik over het 'vliegveld-in-zee-scenario'. Daarbij camoufleren tegenstanders van de gekozen burgemeester — analoog aan de directie van Schiphol die zogenaamd enthousiast voorstander van het 'helaas' onhaalbare plan voor een nieuw vliegveld in zee, uiteindelijk toch groei van de bestaande locatie wist binnen te ha-

len — zich als pleitbezorgers van een tot uitstel leidende Grondwetswijziging, in de heimelijke hoop dat van uitstel ook afstel komt. En inderdaad heeft de door burgemeester Deetman geleide CDA-commissie zich al voor een Grondwetswijziging uitgesproken.

Misschien moet de PvdA er eens het verkiezingsprogramma op naslaan. Maar dan wel dat van februari 1971: 'De burgers kiezen rechtstreeks hun eigen burgemeester.'